

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาของสตรีมุสลิม โดยใช้สตรีมุสลิมตัวอย่างของ โครงการสำรวจสภาพการคุมกำเนิดในประเทศไทย รอบที่ 3 พ.ศ.2527 (CPS3) และ โครงการประเมินผลการให้บริการด้านการวางแผนครอบครัวในสี่จังหวัดภาคใต้ พ.ศ.2531 สตรีมุสลิมที่ถูกคัดเลือกสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือ สตรีมุสลิมที่สมรสแล้วอายุระหว่าง 15-49 ปี และอยู่กินกับสามี อาศัยอยู่ในเขตชนบท รวมจำนวนตัวอย่างจากโครงการ CPS3 จำนวน 468 ราย โครงการประเมินผลการให้บริการด้านการวางแผนครอบครัวในสี่จังหวัดภาคใต้ ในเขตที่มีอัตราการใช้การวางแผนครอบครัวต่ำ จำนวน 202 ราย และในเขตที่มีอัตราการใช้การวางแผนครอบครัวสูงจำนวน 194 ราย ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. อายุของสตรี ผลการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุของสตรีกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา ทั้งในข้อมูลโครงการ CPS3 โครงการประเมินผลฯ ทั้งในเขตที่มีอัตราการใช้ฯ ต่ำ และในเขตที่มีอัตราการใช้ฯ สูง พบว่า ยกเว้นในกลุ่มสตรีที่มีบุตรมีชีวิต 0-2 คนแล้ว อายุของสตรีมีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยสตรีมุสลิมที่มีอายุมากกว่าจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่าสตรีมุสลิมที่มีอายุน้อยกว่า ยกเว้นสตรีมุสลิมที่มีอายุ 35-49 ปี

2. อายุแรกสมรส การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรสกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่า ยกเว้นในกลุ่มสตรีที่มีบุตรมีชีวิต 0-2 คนแล้ว อายุแรกสมรสมีความสัมพันธ์ เชิงลบกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ สตรีมุสลิมที่สมรสเมื่ออายุน้อยกว่ามีจำนวนบุตรที่ปรารถนาน้อยกว่าสตรีมุสลิมที่สมรสตั้งแต่อายุน้อย ยกเว้นในเขตที่มีอัตราการใช้ฯ สูง ซึ่งสตรีมุสลิมที่สมรสอายุ 15-19 ปี มีจำนวนบุตรที่ปรารถนาน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ

3. ระยะเวลาสมรส ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาสมรสกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่า ยกเว้นในกลุ่มสตรีที่มีบุตรมีชีวิต 0-2 คนแล้ว ระยะเวลาสมรสมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับจำนวนบุตรที่ปรารถนาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยสตรีมุสลิมที่มีระยะเวลาสมรสยาวนานจะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่าสตรีมุสลิมที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่า

4. จำนวนบุตรที่มีชีวิตในปัจจุบัน ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนบุตรที่มีชีวิตกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างชัดเจนตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ สตรีมุสลิมที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่าระบุจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่า สตรีมุสลิมที่มีบุตรที่มีชีวิตจำนวนน้อยกว่า ความสัมพันธ์นี้พบเป็นแบบแผนเดียวกันทั้ง 2 โครงการคือ ทั้งโครงการ CPS3 และโครงการประเมินผลฯ ในเขตที่มีอัตราการใช้ยา ต่ำ และเขตที่มีอัตราการการใช้ยา สูง นอกจากนี้ยังได้ข้อสรุปว่า จำนวนบุตรที่มีชีวิตเป็นตัวแปรที่มีผลโดยตรงต่อจำนวนบุตรที่ปรารถนา โดยไม่ขึ้นอยู่กับอายุของสตรีและระยะเวลาสมรส

5. จำนวนบุตรที่เสียชีวิต ผลการศึกษาในประเด็นนี้ พบว่า ความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างจำนวนบุตรที่เสียชีวิตกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา มีแนวโน้มของความสัมพันธ์ไปในเชิงบวก กล่าวคือ สตรีมุสลิมที่มีบุตรที่เสียชีวิตจำนวนมากจะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่าสตรีมุสลิมที่มีบุตรที่เสียชีวิตจำนวนน้อยกว่า แต่หลังจากควบคุมด้วยอายุของสตรีและระยะเวลาสมรสแล้ว พบว่า ความสัมพันธ์เดิมได้ลดลงอย่างมาก กล่าวคือ สตรีมุสลิมที่ไม่เคยมีบุตรเสียชีวิต แต่มีอายุ จำนวนบุตรที่มีชีวิต และระยะเวลาสมรสต่างกัน ระบุจำนวนบุตรที่ปรารถนาแตกต่างกัน ดังนั้น จึงไม่อาจยอมรับสมมติฐานที่ว่า สตรีมุสลิมที่มีบุตรที่เสียชีวิตมาก จะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่าสตรีมุสลิมที่มีบุตรที่เสียชีวิตจำนวนน้อยกว่า

6. อาชีพของสตรี ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา ในข้อมูลทั้ง 2 โครงการ พบว่าปัจจัยทางด้านอาชีพของสตรีไม่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรที่ปรารถนา แต่อย่างใด ไม่ว่าจะได้นำอายุของสตรี จำนวนบุตรที่มีชีวิต และระยะเวลาสมรสมาเป็นตัวแปรควบคุมแล้วก็ตาม แสดงว่า ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจำนวนบุตรนั้น อาชีพของสตรีมุสลิมไม่มีผลต่อความปรารถนาในเรื่องจำนวนบุตร จึงไม่อาจยอมรับสมมติฐานที่ว่า สตรีมุสลิมที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนามากกว่าสตรีมุสลิมที่ประกอบอาชีพอื่นา ทั้งนี้อาจเป็น

เพราะตัวแปรเกี่ยวกับอาชีพของสตรีมุสลิมที่ใช้วิเคราะห์ในการศึกษานี้ อาจจะไม่มีความไม่แน่นอนตรงพอที่จะใช้เป็นตัวแทนของอาชีพที่ได้ดีพอ รวมทั้งอาชีพของสตรีมุสลิมที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้อาจจะไม่แตกต่างกันมากจนถึงกับจะมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันจนเห็นได้ชัดตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ได้

7. การศึกษาของสตรี ผลการศึกษาในประเด็นนี้พบว่า ความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างการศึกษากับจำนวนบุตรที่ปรารถนาของสตรีมุสลิมนั้น มีแนวโน้มของความสัมพันธ์เป็นไปในเชิงลบ แต่ภายหลังจากควบคุมด้วยอายุของสตรี จำนวนบุตรที่มีชีวิต และระยะเวลาสมรสแล้ว กลับพบความสัมพันธ์เปลี่ยนไปและมีแบบแผนที่ไม่แน่นอน แสดงว่า การศึกษาของสตรีมุสลิมมีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาเพียงเล็กน้อย จึงไม่อาจยอมรับสมมติฐานที่ว่า สตรีมุสลิมที่มีการศึกษาสูงจะมีจำนวนบุตรที่ปรารถนาน้อยกว่าสตรีมุสลิมที่มีการศึกษาต่ำกว่า

8. ความรู้เกี่ยวกับจำนวนวิธีการวางแผนครอบครัว ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับจำนวนวิธีการวางแผนครอบครัวกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่า ความรู้เกี่ยวกับจำนวนวิธีการวางแผนครอบครัว มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เฉพาะในข้อมูลโครงการ CPS3 แต่ในข้อมูลโครงการประเมินผลฯ ทั้งในเขตที่มีอัตราการใช้น้ำดื่มสะอาด และในเขตที่มีอัตราการใช้น้ำดื่มสะอาดสูง ความรู้เกี่ยวกับจำนวนวิธีการวางแผนครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนา กล่าวคือ ในทั้ง 2 เขตหลังนี้ สตรีมุสลิมที่รู้จักวิธีการป้องกันการปฏิสนธิต่างกันระบุจำนวนบุตรที่ปรารถนาไม่แตกต่างกัน

9. การตีความคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการตีความคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว กับจำนวนบุตรที่ปรารถนา พบว่า การตีความคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ สตรีมุสลิมกลุ่มที่มีความเข้าใจว่าการเว้นช่วงห่างระหว่างบุตรนั้นขัดกับคำสอนของศาสนา กับสตรีมุสลิมกลุ่มที่มีความเข้าใจว่าการเว้นช่วงห่างระหว่างบุตรนั้นไม่ขัดกับคำสอนของศาสนา ระบุจำนวนบุตรที่ปรารถนาไม่แตกต่างกันนัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะคำถามที่ใช้ถาม อาจจะไม่เป็นตัวแทนที่ดีของการใช้วัดการตีความคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวที่แท้จริงจึงทำให้ไม่พบความสัมพันธ์แต่อย่างใด

การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์หว่า ปัจจัยใดเป็นตัวกำหนดที่สำคัญต่อจำนวนบุตรที่ปรารถนาของสตรีมุสลิม ปรากฏผลว่า ข้อมูลจาก โครงการ CPS3 พบว่า ตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามพอสมควร คือสามารถอธิบาย ความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาได้ร้อยละ 39 และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ ปรารถนาของสตรีมุสลิมสูงที่สุด ได้แก่ จำนวนบุตรที่มีชีวิต รองลงมาได้แก่ ระยะเวลาสมรส อายุ แรกสมรส ความรู้เกี่ยวกับจำนวนวิธีการวางแผนครอบครัว และจำนวนบุตรที่เสียชีวิต

ส่วนข้อมูลจากโครงการประเมินผลฯ ในเขตที่มีอัตราการใ้ต่ำ พบว่า ตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุตรที่ปรารถนาของสตรีมุสลิมได้เพียงร้อยละ 15 และ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงสุดกับจำนวนบุตรที่ปรารถนา ได้แก่ จำนวนบุตรที่มีชีวิต สำหรับในเขตที่มี อัตราการใ้สูง พบว่า ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุตรที่ปรารถนา ของสตรีมุสลิมได้เพียงร้อยละ 7 และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ปรารถนาสูงสุด ได้แก่ จำนวนบุตรที่มีชีวิตในปัจจุบัน ส่วนตัวแปรอื่นๆ ที่นอกเหนือจากนี้มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรที่ ปรารถนาน้อยมากและไม่มีความสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้ จากข้อมูลโครงการ CPS3 และข้อมูลโครงการประเมินผลฯ ทั้งใน เขตที่มีอัตราการใ้ต่ำ และในเขตที่มีอัตราการใ้สูง มีปัญหาบางประการในเรื่องข้อจำกัด ของข้อมูล ทำให้การวิเคราะห์ได้ผลไม่ชัดเจนพอ

เนื่องจากมีข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า สตรีในกลุ่มของสี่จังหวัดภาคใต้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ยังมีอัตราของการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับอัตราของระดับประเทศ สตรีอิสลามในเขตเหล่านี้ จึงเป็นประชากรเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่ง ชาติ รวมทั้งกระทรวงสาธารณสุขที่มุ่งจะยกระดับอัตราการใ้ใช้การวางแผนครอบครัวให้สูงขึ้น และเป็นไปอย่างกว้างขวางมากกว่าที่เป็นอยู่

ดังนั้น ประเด็นปัญหาสำหรับการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางนี้คือ ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจถึงพฤติกรรมของสตรีมุสลิมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่จากการศึกษาี้ และสามารถได้ผลไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติให้มีการลดจำนวนบุตรลงตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากโครงการวิเคราะห์นี้ได้ใช้ข้อมูลสำเร็จรูปจากการรวบรวมของโครงการอื่น ทำให้มีข้อจำกัดมากในการวิเคราะห์ การศึกษาต่อไปอาจจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลตามแบบมานุษยวิทยา (Anthropological Approach) ที่จะช่วยให้เข้าใจความต้องการและปัจจัยอื่นที่น่าจะบอกถึงความสัมพันธ์ต่างๆ ได้ดีขึ้นกว่านี้ ประเด็นปัญหาที่สำคัญที่ควรจะทำการศึกษาวิจัยมีดังนี้คือ

1. การศึกษาความรู้ ความเข้าใจในหลักการอิสลามของชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ ในส่วนที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมทางประชากร
2. การศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับการวางแผนครอบครัวแบบใหม่ที่มีวัฒนธรรมชาติของชาวไทยมุสลิม
3. การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนทำให้สตรีมุสลิมทำการสมรสตั้งแต่อายุยังน้อย เพราะในการวิจัยโดยทั่วไปและการวิจัยครั้งนี้พบว่า สตรีมุสลิมนิยมทำการสมรส เมื่ออายุยังน้อย
4. การวิจัยเพื่อให้เข้าใจ ความเชื่อ และค่านิยม ซึ่งจะโยงถึงการปฏิบัติด้านการวางแผนครอบครัวของชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการให้บริการแก่ประชากรกลุ่มนี้ต่อไป
5. รัฐอาจจำต้องหาแนวทางหรือนโยบายปฏิบัติที่ทำให้สตรีมุสลิมได้รับการศึกษาที่เป็นทางการ (ในโรงเรียน) มากขึ้น และในระดับที่สูงขึ้น เพื่อให้เป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการยอมรับการปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเจริญพันธุ์และการวางแผนครอบครัว อันจะเป็นหนทางที่ช่วยลดระดับการเจริญพันธุ์ให้ต่ำกว่าระดับที่เป็นอยู่

